

DOI: <https://doi.org/10.36719/2789-6919/27/36-39>**Fidan Babayeva**Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti
babayevafidan2013@gmail.com**Zenfira Bayramova**Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti
zemabayramova567@gmail.com

AZƏRBAYCANDA İNNOVATİV AQRAR SAHƏNİN İNKİŞAFI VƏ ONUN PRIORİTET İSTİQAMƏTLƏRİ

Xülasə

Bəşəriyyətin qarşısında duran ən qlobal problemlərdən biri də XXI əsrdə dayanıqlı sosial-iqtisadi inkişafa nail olmaqdır. Bu gün bazar iqtisadiyyatı şəraitində respublikamızda sosial-iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi, yeni iqtisadi münasibətlərə uyğunlaşdırılması, həmçinin regionlarda aqrar sahənin daha da təkmilləşdirilməsi mühüm məsələlərdən biri kimi qarşıya qoyulmuşdur. Ölkəmizdə aqrar sahənin daha da inkişaf etdirilməsi üçün yeni innovativ inkişafa əsaslanaraq, qabaqcıl texnologiyaların tətbiqi çox vacib sayılır. Nəzərə almaq vacibdir ki, bu gün bütün dünyada iqtisadiyyatın daha da təkmilləşdirilməsi, innovativ inkişafın sürətlənməsi üçün yeniliklərdən istifadə əsasında yeni bir paradiqma formalaşmaqdadır. Məhz buna görə də Azərbaycan dünya iqtisadiyyatına inteqrasiya şəraitində bu prosesləri əsas tutaraq milli iqtisadiyyatın bütün sahələrində, o cümlədən, kənd təsərrüfatında da innovativ proseslərin intensivləşməsinə təmin etməlidir.

Açar sözlər: innovativ fəaliyyət, investisiya qoyuluşu, modernləşdirmə, elmi texniki tərəqqi, dayanıqlı inkişaf

Fidan BabayevaAzerbaijan State Agrarian University
babayevafidan2013@gmail.com**Zenfira Bayramova**Azerbaijan State Agrarian University
zemabayramova567@gmail.com

Development of the innovative agricultural sector in Azerbaijan and its priority directions

Abstract

One of the most global problems facing humanity is achieving sustainable socio-economic development in the 21st century. Today, in the conditions of the market economy, acceleration of socio-economic development in our republic, adaptation to new economic relations, as well as further improvement of the agricultural sector in the regions are considered as one of the important issues. In order to further develop the agricultural sector in our country, it is considered very important to apply advanced technologies based on new innovative development. It is important to take into account that today a new paradigm is being formed around the world based on the use of innovations for the further improvement of the economy and the acceleration of innovative development. That is why Azerbaijan should ensure the intensification of innovative processes in all areas of the national economy, including agriculture, based on these processes under the conditions of integration into the world economy.

Keywords: innovative activity, investment, modernization, scientific and technical progress, sustainable development

Giriş

Bazar iqtisadiyyatının bugünkü sürətli inkişafı məhz strateji əhəmiyyətə malik olan aqrar sahənin müasir tendensiyalara cavab verən, keyfiyyətə yeni texniki və texnoloji əsasda qurulmasını tələb edir. Müasir şəraitdə aqrar sahənin inkişafında başlıca amil innovativ fəaliyyətdir. Aqrar sahədə aqrosənaye müəssisələrinin dayanıqlı inkişafının təmin edilməsi, yenilikçi müəssisələrin yaradılması, kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçıları arasında innovativ inkişafın sürətləndirilməsi üçün aşağıdakı bir neçə amilə nəzər salmaq məqsədə uyğundur: - insan kapitalına investisiya – aqrar təhsilin, fundamental və tətbiqi tədqiqat təşkilatlarının prioritet inkişafı, innovasiyalara dair məlumat bankının yaradılması, həmçinin kənd təsərrüfatı istehsalçılarına xidmət göstərən məlumat və məsləhət sisteminin yaradılması; - bioloji reurslara investisiya – innovativ metodların tətbiqi ilə torpağın münbitliyinin və kənd təsərrüfatı istehsalının məhsuldarlığının artırılması; - yeni texnologiyaya investisiya – enerji və ehtiyata qənaət edən avadanlıq və yüksək texnologiyalardan istifadə etməklə kənd təsərrüfatının texniki və texnoloji potensialının yaxşılaşdırılmasını təmin edən əmək məhsuldarlığını və kənd təsərrüfatı fəaliyyətinin səmərəliliyini kəskin artırma bilən texnologiyaların inkişafına qoyulan investisiyadır (Aliyev, 2007: 400). Qeyd etmək lazımdır ki, kənd təsərrüfatı istehsalında gözə görünən mənfi amilləri aradan qaldırmaq üçün yeni texnologiyaya əsaslanan sənayenin texnoloji modernləşdirilməsi yolunun seçilməsi labüddür. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli 1138 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sahələri üzrə Strateji Yol Xəritəsi”nin prioritet istiqamətlərindən biri olan “Əmək məhsuldarlığının yüksəldilməsini təmin etmək üçün insan kapitalının inkişafının stimullaşdırılması” bəndində qeyd edilmişdir ki, Azərbaycan iqtisadiyyatının rəqabət qabiliyyətli, inklüziv və dayanıqlı inkişafı istiqamətində qarşıya qoyulan əsas tələb insan kapitalının inkişafına və əmək məhsuldarlığının inkişaf etmiş ölkələr səviyyəsinə çatdırılmasına nail olmaqdır. İnnovasiya məhsuldarlığı aqrar sahədə daha sürətli inkişafı təmin etməklə yanaşı, məhsuldarlığı da artırır (Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli 1138 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Strateji Yol Xəritəsi”). Artıq Azərbaycanın dünya iqtisadiyyatına inteqrasiya etməsi, son illərdə kənd təsərrüfatında bir sıra innovativ metod və üsullardan istifadəsi ilə göz qabağındadır. Belə ki, kənd təsərrüfatında bu gün dronlardan istifadə, ağıllı kənd, ağıllı bağ, yeni əkin metodları, müasir şəraitdə bioloji dərmanlardan zərərvericilərə qarşı istifadə, biotexnologiya laboratoriyalarında ekoloji təmiz toxum və ting yetişdirilməsi və s. bu kimi proseslər təqdirəlayiq hesab edilir.

Nəzərə almaq lazımdır ki, aqrar sahənin inkişafı ölkə əhalisinin ərzaq məhsulları ilə etibarlı təminatı, yeni iş yerlərinin açılması və kənd təsərrüfatı məhsullarının ixracından daxil olacaq valyuta deməkdir. Aqrar islahatların müasir mərhələsində strateji yanaşmanın əsasını da məhz bu təşkil edir (Əhmədov, 2010: 4).

Prezident İlham Əliyevin 2018-ci il 19 dekabr tarixli “Kənd təsərrüfatına dövlət dəstəyinin və aqrar sahədə lizinq fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsinə dair” fərmanı həyata keçirilən aqrar islahatların mühüm tərkib hissəsidir. Fərmanda əsasən aqrar sahənin inkişafı məqsədilə müvafiq mərkəzlərin yaradılması, bu mərkəzlərdə innovativ inkişafa nail olunması və aqrolizinq xidmətlərinə dövlət dəstəyinin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Həmçinin Azərbaycan regionlarının inkişafı ölkədə uğurla həyata keçirilən davamlı sosial-iqtisadi inkişaf strategiyasının mühüm tərkib hissəsidir. Artıq üçüncü dövlət proqramı olan “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2014-2018-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”nın reallaşdırılması başa çatmış, (birinci Dövlət Proqramı 2004-2008, ikinci 2009-2014-cü illər) 2019-2023-cü illər dördüncü Dövlət proqramı isə müvəffəqiyyətlə icra olunmaqdadır. Dövlət Proqramının icrası ölkə iqtisadiyyatının inkişafında mühüm əhəmiyyət kəsb etməklə makroiqtisadi sabitliyin təmin olunmasında, regionların sahibkarlıq fəaliyyətinin genişlənməsində, yeni müəssisələrin və yeni iş yerlərinin yaradılmasında irimiqyaslı infrastruktur layihələrinin həyata keçirilməsində, kommunal xidmətlərin səviyyəsinin yüksəldilməsində və nəhayət əhalinin rifah halının daha da yaxşılaşdırılması və yoxsulluq səviyyəsinin aşağı düşməsində müstəsna rol

oynayacaqdır (“Azərbaycan Respublikası regionlarının 2004-2008, 2009-2018, 2014-2018, 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı). Dövlətimizin başçısının qarşıya qoyduğu ən mühüm vəzifələr sırasında sosial-iqtisadi inkişafın innovativ və kreativ vasitələrlə sürətləndirilməsi mühüm yer tutur. İnnovasiya proseslərinin intensivliyinin artması hazırda qlobal iqtisadi sistemdə baş verən dəyişikliklərin mühüm istiqamətlərindəndir. Müasir inkişaf dövründə iqtisadiyyatın çevrilməsinin innovasiyaya istiqamətlənmiş proseslərinin reallaşdırılması ölkənin xalq təsərrüfatının rəqabət qabiliyyətinin artımı perspektivində təyin olunan kənd təsərrüfatı sektorunun regional innovativ sistemlərinin formalaşmasını tələb edir. Kənd təsərrüfatı sektorunun innovativ sisteminin optimal fəaliyyət göstərməsi milli innovasiya sisteminin mühüm halqası kimi onun innovasiya potensialının vəziyyətinin və inkişaf səviyyəsinin mövcudluğundan asılıdır, bu da öz növbəsində yalnız ayrıca götürülmüş regionun deyil, bütünlükdə ölkənin iqtisadi artımını təyin edir. Aqrar-sənaye kompleksində dövlət innovasiya siyasətinin ən vacib məqsədi bütün səviyyələrdə effektiv innovasiya üçün şərait yaratmaqdır. Aqrar-sənaye kompleksində dövlət innovasiya siyasətinin həyata keçirilməsi üzrə tədbirlər məcmusu kənd təsərrüfatı istehsalının xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla innovativ fəaliyyətin yeni mütərəqqi formalarının inkişafını təmin edən transformasiyalarla müəyyən edilir (İbrahimov, 2002: 190). Əvvəla, kənd təsərrüfatı sektorunda yeniliklərin axışmasına kömək edəcək qanunvericilik və tənzimləmə mexanizmlərinin formalaşmasına xüsusi diqqət yetirilməlidir. Dövlətin kənd təsərrüfatı sektorundakı innovativ proseslərin inkişafına münasibətini, dövlət dəstəyi istiqamətlərini və tədbirlərini müəyyənləşdirən qanunları və digər normativ sənədləri hazırlamaq, habelə innovativ fəaliyyətə investisiya qoymaq üçün əlverişli şərait yaratmaq lazımdır. Dövlətin iqtisadi təhlükəsizliyini təmin etmək təhdidlərə çevrilməsinin qarşısını almaq üçün çağırışlara cavabdır. Hal-hazırda bəşəriyyət iqlim dəyişikliyi, əhalinin qocalması, qlobal qida təhlükəsizliyi kimi tədqiqatlar və texnoloji inkişafın müəyyən sahələrinin (“təmiz” enerji, genom dərmanı, kənd təsərrüfatında yeni texnologiyalar) sürətli inkişafının zəruriliyini diktə edən problemlərlə üzləşir və s.). Bu çətinliklərə cavab vermək üçün Azərbaycanın qlobal innovasiya sistemində daha dərinə inteqrasiyası lazımdır.

Müasir şəraitdə yerli kənd təsərrüfatı istehsalçılarının rəqabətqabiliyyətliliyini və kənd təsərrüfatı sektorunun inkişafına dair strateji göstərişlərə nail olmağı təmin edə biləcək yeganə mümkün ssenari yenidir (Şəkərliyev, 2009: 334). Dövlət aqrar siyasəti onun həyata keçirilməsinə yönəldilməlidir. İqtisadiyyatın kənd təsərrüfatı sektorunun innovasiya inkişafı strategiyasının icrası çərçivəsində sənayenin texniki və texnoloji modernləşdirilməsi həyata keçirilir, bunlar olmadan ölkənin ərzaq təhlükəsizliyini təmin etmək mümkün deyil. Texniki və texnoloji modernləşdirmə tədbirlərinin icrası dövlət dəstəyi fondlarının cəlb edilməsi ilə həyata keçirilir. İnnovasiya kreditləri üzrə faiz ödəməsi dəyərinin bir hissəsinin geri qaytarılması üçün subsidiyalar şəklində həyata keçirilməlidir. Bununla birlikdə quraqlığın təsiri altında kənd təsərrüfatı istehsalçılarının gəlirliliyinin azalması səbəbindən maşın və traktor parkının yenilənmə sürəti xeyli dərəcədə artırılmalıdır. Aqrar sahənin spesifikliyi onunla şərtlənir ki, burada bəzən səmərəsi özünü uzun illər göstərən təcrübi tədqiqatları da maliyyələşdirmək zərurəti yaranır. Yəni elmi tədqiqatlara ayrılan vəsaitlər bəzən uzun müddət sonrakı iqtisadi inkişaf üçün zəruri olan elmi-innovativ yenilikləri stimullaşdırır. Son on il ərzində Azərbaycan dünyada ən sürətli tempiylə inkişaf edən dövlət kimi tanınır. Bunun başlıca səbəbi elmi əsaslara söykənən iqtisadi islahatların siyasi islahatlarla tamamlanması və uzlaşdırılmasıdır. Azərbaycanın bu təcrübəsi dünyada maraqla qarşılır və öyrənilir.

Dövlətimizin başçısının qarşıya qoyduğu ən mühüm vəzifələr sırasında sosial-iqtisadi inkişafın innovativ və kreativ vasitələrlə sürətləndirilməsi mühüm yer tutur. İnnovasiya proseslərinin intensivliyinin artması hazırda qlobal iqtisadi sistemdə baş verən dəyişikliklərin mühüm istiqamətlərindəndir. “Aqrar sahədə idarəetmənin təkmilləşdirilməsi və institusional islahatların sürətləndirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2014-cü il 16 aprel tarixli 152 nömrəli fərmanının 6.3-cü bəndinin icrasına uyğun olaraq aqrar sahədə “Elektron kənd təsərrüfatı” İnformasiya Sisteminin təşkili, fəaliyyəti və bu sistemin digər dövlət informasiya

sistemləri və ehtiyatları ilə inteqrasiyası məsələlərinin tənzimlənməsi məqsədilə Nazirlər Kabinetinin 30 dekabr 2014-cü il tarixli 408 nömrəli qərarı ilə “Elektron kənd təsərrüfatı” İnformasiya Sistemindən istifadə Qaydaları” təsdiq edilmişdir (Quliyev, 2015: 30).

Nəticə

Bu gün aqrar sahədə həyata keçirilən modernləşmə tədbirləri - Azərbaycanda milli iqtisadiyyatın prioritet sahələrindən biri olan kənd təsərrüfatında həyata keçirilən keyfiyyət yönümlü islahatların dönməzliyinin təmin olunmasında, müasir kəndin sosial-iqtisadi inkişafının yüksəldilməsində, eyni zamanda istehsal və sosial infrastrukturun müasir tələblərə uyğunlaşdırılmasında əhəmiyyətli amil hesab olunur. Belə inkişaf kənd təsərrüfatı və onunla qarşılıqlı əlaqədə olan sahələrdə fasiləsiz iqtisadi artımın təmin edilməsinə yönəldilmiş tədbirlərin məcmusunu özündə əks etdirir (Əhmədov, 2010: 4). Beləliklə, kənd təsərrüfatı istehsalının səmərəliliyini artırmaq və ərzaq təhlükəsizliyini yalnız yüksək inkişaf etmiş maddi-texniki bazanın fəaliyyət göstərməsi və onun yenilənməsi, yəni təsərrüfatların yeni mühəndislik məhsulları ilə modernləşdirilməsi və texnikanın yenidən təchiz edilməsi, mexanikləşdirmə və avtomatlaşdırma maşınları kompleksinin yaradılması əsasında təmin etmək mümkündür. Modernləşmə innovativ inkişaf modelinə keçməyə imkan verir, qlobal iqtisadi böhranın mənfi nəticələrini kompensasiya edir və kənd təsərrüfatı mühəndisliyi, bitkiçilik və heyvandarlıq istehsalı və emal sənayesində qabaqcıl texnologiyaların geniş tətbiqi ilə yerli kənd təsərrüfatının rəqabət qabiliyyətini artırır. İnnovasiyaya dövlət dəstəyi, investisiya ehtiyatlarını kənd təsərrüfatının prioritet sahələri üzərində cəmləşdirər biləcək effektiv mexanizmin təşkili, kənd təsərrüfatı sektorunda yeniliklərin tətbiqi üçün şərait yaradılması və innovasiya üçün kadr hazırlığı məsələlərinə xüsusi diqqət yetirilməlidir (8).

Ədəbiyyat

1. Aliyev, İ.H. (2007). “Qloballaşma şəraitində aqrar sahənin dayanıqlı inkişafının təmin olunmasının sosial-iqtisadi problemləri. Bakı: Elm, 400 s.
2. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli 1138 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Strateji Yol Xəritəsi”.
3. Əhmədov, G. (2010). Aqrar sahə iqtisadiyyatının innovasiya yönümlü inkişafını təmin edən strategiya. Xalq qəzeti. 16 fevral. s.4.
4. “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2004-2008, 2009-2018, 2014-2018, 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı.
5. İbrahimov, İ.H. (2002). Aqrar iqtisadiyyatın aktual problemləri. Bakı: Təhsil EİM, 190 s.
6. Şəkərəliyev, A.Ş. (2009). Dövlətin iqtisadi siyasəti: reallıqlar və perspektivlər. Bakı: İqtisad Universiteti, s.334.
7. Quliyev, E. (2015). Aqrar iqtisadiyyat. Bakı: “Kooperasiya” nəşriyyatı. s.30.
8. www.aqrar.gov.az

Göndərilib: 15.09.2023

Qəbul edilib: 18.11.2023